

Handreiking: Tips en succesfactoren van scholen voor scholen die bijdragen tot een geslaagde ondersteuning van leerlingen

Resultaat onderlinge audits scholen SWVVO Waterland mei 2015- februari 2024

Deze handreiking is een groeidocument. Na elke auditronde wordt het aangevuld.

Inleiding	3
Kwaliteit van de Ondersteuning.....	3
Opzet	3
Horizontale verantwoording.....	4
Het Resultaat: Handreiking van Scholen voor Scholen.....	4
Onze Dank	4
Tips, succesfactoren (en valkuilen of belemmeringen).....	5
Weet waar de grens van onderwijs ligt en waar de ketenpartners aan zet zijn	5
Leerlingen met leerachterstanden: preventief handelen	5
Aanmeldingen Primair Onderwijs en tussentijdse meldingen in hogere leerjaren	6
Aanpassingen aan het onderwijsprogramma.....	7
Leerling met ASS.....	8
School moet alleen zorgen dat de leerling met een ondersteuningsvraag maatwerk kan krijgen wat betreft het onderwijs.....	8
Laat één persoon op school de “case manager” van de leerling zijn en laat dit bij klassenteam, afdelingsleider en ondersteunende medewerkers bekend zijn.....	9
Ouders aanspreken op eigen verantwoordelijkheid	9
Motivatieproblematiek en het probleem van de thuiszitters	9
Leerlingen met leerachterstanden preventief behandelen	10
Maatwerk voor leerlingen op een reguliere VO-school.....	11
Maatwerk voor leerlingen die vanuit het VSO naar regulier onderwijs overstappen	11
VSO HAVO-VWO leerlingen dicht bij regulier VO	12
Samenwerking van school met ketenpartners ten aanzien van de ondersteuning van de schoolloopbaan van leerlingen met een hulpvraag.....	12
De begeleiding van nieuwe leerlingen met begeleidingsindicatoren direct starten bij de aanvang van het schooljaar.....	13
Rol van ouders in het succesvol functioneren van de driehoek ouders-kind-school	14
Begeleiding van TLV leerlingen en leerlingen met ondersteuningsindicatoren bij hun overgang naar regulier VO, MBO, HBO of Universiteit.....	14
Vergroten van de rol van de mentor en vakdocenten bij leerlingen met een arrangement..	15
Professionaliseren van mentoren en docententeams.....	16

Binnen het kader van de wetgeving omtrent passend onderwijs hebben de scholen die zijn aangesloten bij SWV VO Waterland afgesproken welke basisondersteuning minimaal wordt geboden aan leerlingen met een ondersteuningsbehoefte. Deze afspraken worden beschreven in de schoolondersteuningsprofielen van de individuele scholen, die te vinden zijn op hun websites. Het basisondersteuningsprofiel wordt elke vier jaar vastgelegd in het ondersteuningsplan van het samenwerkingsverband VO Waterland.

Elke school heeft in haar formatieplan ruimte opgenomen voor basisondersteuning aan leerlingen (naast onderwijsformatie). Voor deze ondersteuning geldt een norm van minimaal 1 uur per leerling per schooljaar. Zo heeft een school met 1500 leerlingen bijvoorbeeld minimaal 1500 uur beschikbaar voor ondersteuning voor leerlingen die dit nodig hebben. Scholen maken, afhankelijk van het zorgprofiel van de school en de leerlingenpopulatie, eigen keuzes wat betreft het type medewerker en ondersteuning. Door deze diversiteit ontstaat binnen het SWV een breed aanbod van regulier voortgezet onderwijs, waarmee wij hopen dat we de leerlingen in onze regio op maat passend onderwijs kunnen bieden. Voor leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben, kan de school in overleg met ouders en leerlingen een budget aanvragen voor een ondersteuningsarrangement. Bij de toekenning van budgetten voor ondersteuningsarrangementen worden vaste criteria gehanteerd. Een onafhankelijke deskundige van het samenwerkingsverband beoordeelt of de school heeft voldaan aan de minimale basisondersteuning.

Kwaliteit van de Ondersteuning

De jaarlijkse audits, die sinds 2014 plaatsvinden, hebben als doel van elkaar te leren en elkaar te helpen de kwaliteit van de (basis)ondersteuning te verbeteren. Tijdens de audits worden succesvolle voorbeelden van ondersteuning gedeeld en geven scholen elkaar advies. Daarnaast wordt uitgewisseld wat de scholen hebben bereikt met de budgetten voor leerlingen met een ondersteuningsarrangement.

De audits worden geleid door een onafhankelijke voorzitter. Deze zorgt ook voor een verslag dat elke school afzonderlijk ontvangt, waarmee de school intern aan verbeterpunten werkt. De succesfactoren, valkuilen en belemmeringen worden verzameld en geven we in deze handreiking weer.

Voor elke audit wordt 2,5 uur gepland. De auditers zijn de school(leader) of teamleader en de ondersteuningscoördinator van een andere school, samen met de directeur van het SWV. Elke school, inclusief het VSO, bezoekt jaarlijks een andere school als auditeur en wordt geauditeerd.

Opzet

Tijdens de audits worden dossiers van leerlingen met ondersteuningsbehoefte doorgenomen en besproken: scholen worden uitgenodigd een dossier voor te leggen van een leerling waarbij het traject succesvol is verlopen en één waarbij er uitdagingen waren of zijn. Tips en succesfactoren worden verzameld aan de hand van deze gesprekken en uitwisseling van ervaringen en adviezen. Dit dient als basis voor een handreiking die met alle scholen gedeeld wordt. In de auditronde die in februari 2024 is afgerond, lag er daarnaast op verzoek van de schooldirecties, specifieke focus op hoe scholen omgaan met schoolverzuim. Dat was omdat men constateerde dat na de Covid-pandemie schoolaanwezigheid voor leerlingen minder vanzelfsprekend is.

Horizontale verantwoording

Naast de dossiers die de school inbrengt wordt er willekeurig een leerling met een toegekend ondersteuningsarrangement uit het leerlingvolgsysteem bekeken, met speciale aandacht voor de herkenbaarheid en het onderscheid tussen basisondersteuning en de extra ondersteuning binnen het arrangement. Op deze wijze kijken scholen kritisch met elkaar mee en leggen ze onderling verantwoording af over hoe zij de middelen die zij van het samenwerkingsverbanden voor deze leerlingen ontvangen hebben besteden.

Het Resultaat: Handreiking van Scholen voor Scholen

Naast kwaliteitsverbetering op school- en samenwerkingsverbandniveau willen we de succesfactoren en uitdagingen die hebben geleid tot succes, delen met iedereen die hierin geïnteresseerd is. Op deze manier hopen we bij te dragen aan een wereld waarin we langzaam maar zeker onderweg zijn naar een zo inclusief en passend mogelijk onderwijs. De tips in deze handreiking zijn natuurlijk niet zaligmakend. Elke school, situatie en leerling is uniek. We vertrouwen op het gezonde verstand van de lezer over om een goede afweging te maken wat in de eigen onderwijspraktijk toe te passen is.

Onze Dank

We willen alle deelnemende scholen bedanken voor hun open gesprekken en waardevolle bijdragen. Elke ontvangende school was de afgelopen jaren bereid om een kijkje te geven in de (succesvolle) praktijk, maar ook om hun zorgen te delen met de bezoekende school.

Gerda Heringa.

voorzitter audit commissie SWV VO Waterland

Marianne van Zanten M.Sc.

directeur-bestuurder SWV VO Waterland

Tips, succesfactoren (en valkuilen of belemmeringen)

Weet waar de grens van onderwijs ligt en waar de ketenpartners aan zet zijn

Bij sommige leerlingen blijken de problemen niet zozeer met onderwijs te maken te hebben maar gekoppeld te zijn aan ontbrekende leervoorwaarden. Voorbeelden hiervan zijn leerlingen met school mijddend gedrag i.v.m. een angststoornis en leerlingen waarbij de problematiek in de gezinssituatie belemmerend werkt op de schoolgang. (Gebrekkige) aanwezigheid is voor de school het duidelijkste probleem. Als de leerling op school aanwezig is dan functioneert deze voldoende. In de voorbeelden waarbij snel met ketenpartners (ouders-jeugdzorg-GGZ) geschakeld werd en expliciet is vastgelegd wie/dat jeugdzorg/GGZ/overige zorg buiten de school door ketenpartners met leerling en gezin geboden wordt en niet door school, is ervaren dat docenten en ondersteunende medewerkers meer ontspannen omgaan met de leerling als die wel op school aanwezig is. Waardoor de kwaliteit van de onderwijstijd verbeterde en de problematiek in de onderwijssituatie niet groeit.

In succesvolle gevallen blijkt nog steeds gebruik te worden gemaakt van **het stappenplan dat beschreven staat in het boekje 'Schoolangst en schoolweigeren bij kinderen' (Bieneke Nienhuis, 2013).**¹

Succesfactor:

- Snelheid!! Lik op stuk beleid, direct verzuim opvolgen volgens gebruikelijke procedures, als dit niet helpt;
- Zo snel mogelijk ketenpartners inschakelen, niet zelf/ alleen gaan tobben;
- Doe een melding bij de leerplichtambtenaar
- Ga (en blijf) in gesprek met ouders en hulpverlener over een terugkeertraject
- Maak SMART afspraken en leg deze vast met ketenpartners, ouders en leerling, o.a. wat ieders taak en rol is. Zorg dat iedere partner incl. de leerling een kopie van de afspraken heeft.
- Regelmatig evalueren, afspraken voor de toekomst en signaleren van eventuele terugval.
- Ga niet het huiswerk thuisbrengen (maakt het onnodig voor leerling om naar school te gaan)

Voor een uitgebreide beschrijving van het stappenplan: zie het boek!

Valkuil of belemmering:

- Disciplinaire maatregelen herhalen als ze eerder bewezen niet geholpen hebben;
- Te grote betrokkenheid bij leerling en of ouders; i.p.v. onderwijs wordt problematiek centrale gesprekspunt op/met school. Hierdoor kan problematiek voortduren en persisteert uiteindelijk hardnekkiger.

Leerlingen met leerachterstanden: preventief handelen

Elke vmbo-school kent leerlingen die instromen met leerachterstanden. Voor de meeste van deze leerlingen wordt een LWOO-toekenning aangevraagd en verkregen. Maar niet al deze leerlingen vallen bij instroom direct op en krijgen daardoor niet automatisch individuele aandacht en

¹ ondersteuningscoördinatoren en school/teamleiders die participeren in de stuurgroep van het samenwerkingsverband hebben allen een exemplaar ontvangen.

ondersteuning. N.a.v. de constatering op twee van onze scholen dat leerlingen die bij de overgang naar groep 3 uitvielen opvallend vaak dit soort LWOO-leerlingen bleken te zijn heeft men gekozen voor preventieve acties. Deze scholen zijn direct bij instroom in het eerste schooljaar alle LWOO-leerlingen 3 maanden structureel een kort maar regelmatig individueel contact aan te bieden en ze zo intensiever te volgen. Het resultaat: Signalen dat iets niet minder goed ging werden meteen opgepakt en daardoor ontstond probleem niet (pesten/ niet om hulp durven vragen/ planningsproblemen et cetera). De ondersteuningsbehoefte van deze leerlingen is na die drie maanden en t.o.v. vorige jaren veel lager. Op één school worden de leerlingen die de overstap naar groep 3 maken de eerste maanden intensiever gevolgd zodat zij direct ondersteund kunnen worden ter voorkoming uitval.

Succesfactor:

- Preventief handelen: Iedere nieuwe leerling met een LWOO-indicatie wordt structureel gedurende preventief ondersteund vanaf schooldag 1. Indien dit op langere termijn niet nodig blijkt wordt de begeleiding binnen 3 maanden afgebouwd;
- Leerling doet succeservaring op en gaat band aan met school;
- Preventief handelen herhalen bij kritieke overstapmomenten;

Valkuil of belemmering:

- IJverige, niet problematiserende leerlingen niet tijdig zien: overschatten/overvragen waardoor ze o.a. niet oefenen tijdig om hulp te vragen.

Aanmeldingen Primair Onderwijs en tussentijdse aanmeldingen in hogere leerjaren

Sinds het basisschooladvies leidend is geworden ervaren VO-scholen dat tussentijdse aanmeldingen omdat het niveau niet passend blijkt zijn toegenomen. De meeste scholen zijn tevreden over de wijze waarop, met behulp van Onderwijs Transparant als digitale 'brievenbus' waarop tegenwoordig de aanmeldingen gebeuren. Scholen geven aan dat zij vervolgens zelf de intake van leerlingen met een ondersteuningsbehoefte veel zorgvuldiger doen dan in het verleden. Een aantal scholen geeft aan ontevreden te zijn over de advisering van de basisscholen die daarbij de afgelopen jaren gedwongen werden hun adviezen naar boven bij te stellen als de uitkomst van de eindtoets hoger uitviel dan verwacht. Enkele scholen (VMBO en PrO) hebben het idee dat bij de advisering door de basisscholen hun school te weinig in beeld komt, waardoor leerlingen niet op de juiste plek hun schoolloopbaan starten en in een later stadium alsnog (op een lager of hoger niveau) instromen met alle teleurstelling, faalervaringen en in veel gevallen (gedrags)problemen die daar een gevolg van zijn. Alle scholen constateren dat de tussentijdse aanmeldingen zijn toegenomen. Daar het meestal in de periode van de zomervakantie gebeurt en met vele leerlingen tegelijk, vindt er vaak geen warme overdracht plaats. Er worden dan alleen toelatingsgesprekken gevoerd met leerlingen en ouders, waarbij de noodzaak evident is of als ouders erom vragen. Er wordt nog te weinig aandacht geschonken aan de grote (vaak ook nog onverwachte) overgang van de instromers naar de nieuwe school. Het is immers naast een andere school met een andere organisatie en regels, vaak een verlaging van niveau, wat meestal een negatief effect heeft op de motivatie van de leerling.

Succesfactoren:

- Er is een OKR en alle uitslagen van testen en onderzoeken zijn door de vorige school zorgvuldig overgedragen;
- Een intakegesprek, bij iedere leerling met een zorgbehoefte en bij alle leerlingen die tussentijds geplaatst worden, waarbij de schoolloopbaan tot dan toe met ouders en leerling besproken wordt. De verwachtingen van de ouders en de mogelijkheden binnen de school kunnen dan duidelijk worden, waardoor er later geen misverstanden over ontstaan;
- Er is een aanmeldingsprotocol gehanteerd, die bij iedereen, ook de leerlingenadministratie bekend is;

- Mentor is voor de start van het schooljaar op de hoogte van de plaatsing van een leerling met een zorgbehoefte of van tussentijdse plaatsing van leerlingen in zijn klas die van een andere school komen. Er is met hem of haar gesproken over het OOP of mogelijke begeleiding en ondersteuning;
- Indien er een OOP gemaakt is, dan moet die voor de start van het schooljaar in het leerlingvolgsysteem zijn geplaatst en de vakdocenten daarvan op de hoogte zijn.

Valkuil of belemmering:

- Door het intakegesprek ontstaat begrip voor de wens van de ouders om hun kind op deze school te plaatsen, terwijl de advisering anders luidt en de mogelijkheden op succes twijfelachtig zijn;
- Verkeerde inschatting van de leerling doordat, in het leerlingvolgsysteem, de nadruk op zijn belemmeringen ligt, waardoor er sneller een veroordeling wegens oude gedragspatronen plaatsvindt;
- Onvoldoende dossiervorming bij tussentijdse plaatsing als de toeleverende school dit niet heeft overgedragen. Het aanvragen van arrangementen en TLV's kunnen daardoor grote vertraging oplopen;
- Plaatsing van meerdere nieuwe afgestroomde leerlingen in een bestaande klas.

Aanpassingen aan het onderwijsprogramma

Leerlingen met hoge intelligentie met ernstige dyslexie of een andere beperking of stoornis; zwakke leerlingen die aan het eind van de middag 'op' zijn en ontploffen. Leerlingen met een ziekte. Bijna alle scholen hebben tijdens een audit een voorbeeld van een leerling gepresenteerd waarbij de wens was, of al uitvoering gegeven is aan de wens, om door middel van aanpassingen aan het onderwijsprogramma de draagkracht-draaglast verhouding voor de leerling en soms docententeam te herstellen. De scholen die het aangedurfd hebben deze ruimte voor alternatieve oplossingen te benutten hebben laten zien dat er veel kan. Scholen/ ondersteuningscoördinatoren wisselen naast de audits deze informatie in toenemende mate met elkaar uit en schakelen daarbij zo nodig de hulp van onderwijsinspectie, onderwijsconsulenten en samenwerkingsverband in.

Succesfactor:

- Durf keuzes te maken als je constateert dat een leerling beter gaat functioneren als het programma anders dan standaard is: twee jaar doen over de lesstof van 1 jaar, dispensatie, inrichting trajectgroep of aangepaste roosters: er mag meer dan je denkt: als de regels niet passen breekt nood wetten;
- Snel onderlinge consultatiemogelijkheid binnen het netwerk SWV: zorg coördinatoren/school(team)leiders;
- Bij twijfel of iets mag de onderwijsconsulent laten meedenken (ouders moeten toestemming geven)
- Inspanning school t.b.v. de individuele leerlingen wordt door ouders en leerling positief gewaardeerd en werkt motiverend;
- Onderzoek en bespreek de aanpassingen met alle partijen, betrek (indien nodig) onderwijsconsulent en inspectie;
- Leg aanleiding/reden en overwegingen voor keuzes én evaluatiemoment bij aanvang en tussentijds vast in het LVS.

Valkuil of belemmering:

- Denken vanuit aannames dat een leerling niet op 'jou' school hoort omdat hij niet in het standaard programma 'past'.

Leerling met ASS

Alle scholen in het SWV staan voor dit type leerling open en in veel gevallen verloopt de schoolloopbaan succesvol. Leerlingen met ASS, in welke vorm ook, blijken zeer kwetsbaar rond kleine en grote overstapmomenten (groep 8 PO naar VO). In alle gevallen is inzet van een ondersteuningscoördinator en het vooraf maken en plannen van ondersteuningsafspraken noodzakelijk gebleken. Omdat er veel literatuur en informatie voorhanden is, is voor docenten hieronder slechts een opsomming van de meest genoemde factoren tijdens de audits:

Succesfactor:

- Uitgebreide warme overdracht basisschool: Op welke interventies reageert deze leerling goed, wat werkt niet;
- Goede informatie aan docenten team: wat is ASS;
- Uniformiteit: Afspraken worden door elke docent op zelfde manier uitgevoerd
- Niet in gesprek gaan met de leerling als deze blokkeert
- Veranderingen tijdig aangeven, voorspelbaarheid
- Ondersteuning bij planning en organisatie
- Vaste ondersteuner (bijvoorbeeld de BPO-begeleider passend onderwijs van het samenwerkingsverband)

Valkuil of belemmering:

- Verwachten dat de leerling het vanzelf snapt als er iets veranderd is in het programma;
- Een klassikaal gegeven instructie wordt door veel leerlingen met ASS niet ervaren als ook voor hen bedoeld.

School moet alleen zorgen dat de leerling met een ondersteuningsvraag maatwerk kan krijgen wat betreft het onderwijs.

De grens tussen de zorg die de school organiseert en de zorg die ketenpartners moeten oppakken moet voor iedereen duidelijk zijn en duidelijk benoemd worden. Dit blijkt nog altijd een van de moeilijkste onderdelen van het verlenen van ondersteuning aan leerlingen die vooral gedragsmatige of psychische problemen hebben. Vooral leerlingen die voortdurend afwezig zijn op grond van psychische of psychosomatische problemen zijn voor school moeilijk te bereiken en als GGZ of jeugdzorg dan geen regierol neemt, heeft menige school de neiging in dit gat te springen met tussentijdse oplossingen, uitmondend in allerlei frustraties bij iedereen die daaraan meewerkt.

Succesfactoren:

- Een duidelijke analyse van het probleem en snel overleg met ketenpartners, daarbij benoemend bij wie de regie van de zorg ligt;
- Regelmatige communicatie tussen de ketenpartners en de school (nu vaak eenrichtingsverkeer school zoekt contact met ketenpartner met name GGZ);
- Gezamenlijk afspraken maken in een rondetafelgesprek met ketenpartner(s), ouder(s), leerling en school. Deze SMART formuleren, en samen met data schriftelijk vastleggen. Let op dat de voor de leerling belangrijkste figuur in het gezin aan het gesprek deelneemt.

Valkuil of belemmering:

- Problematiek tussen ouders en ketenpartners wordt neergelegd bij school als reden voor hun claim op begeleiding door school;
- Empathie en reddersgedrag van mentor, docenten en andere ondersteunende medewerkers.

Laat één persoon op school de “case manager” van de leerling zijn en laat dit bij klassenteam, afdelingsleider en ondersteunende medewerkers bekend zijn.

Voor een goede ondersteuning en begeleiding is het heel belangrijk dat duidelijk is wie er binnen de school de regie heeft en voor docenten en ondersteunende medewerkers direct aanspreekbaar is over het doen en laten van een leerling. Deze persoon is ook de contactpersoon naar de ouders en via de ondersteuningscoördinator naar de ketenpartners en houdt het handelingsplan en onderwijs ontwikkelingsperspectief steeds bij, zodat iedereen goed op de hoogte is van de ontwikkelingen. Dat blijkt vooral bij grote scholen voor het contact met de vakdocenten zeer belangrijk.

Succesfactoren:

- Laat het geen willekeurig aangestelde mentor zijn, maar een persoon die het liefst de hele schoolloopbaan van de leerling meeloopt;
- Lik op stuk beleid, leerling en eventueel ouders worden direct geconfronteerd met succes en falen en aanpak wordt centraal geregeld en gecommuniceerd.

Valkuil of belemmering:

- Empathie en reddersgedrag kan zich ontwikkelen door langdurige persoonlijke begeleiding;
- Vakdocenten gebruiken deze persoon voor het opknappen van hun taken (bijv. inhalen proefwerken, straffen etc);
- Ouders gaan claimgedrag vertonen.

Ouders aanspreken op eigen verantwoordelijkheid

Meerdere keren is gesproken over het aanspreken van de verantwoordelijkheid van ouders ten aanzien van de schoolloopbaan van hun kind. Regelmatig wordt extra ondersteuning en begeleiding van school gevraagd, maar is de rol van de ouders daarbij nihil. Het nadrukkelijk bespreken van dit onderdeel bij aannamen en tussentijdse gesprekken werkt zeer goed.

Succesfactoren:

- Formuleren van SMART afspraken ten aanzien van wederzijdse inspanningen en hier regelmatig op terugkomen;
- Wijzen op oudercursussen gegeven door ketenpartners;
- Nadrukkelijk uitnodigen voor ouderavonden en bij afwezigheid contact opnemen;
- Wegwijs maken in digitaal leerlingvolgsysteem als ouders daar moeite mee hebben.

Valkuilen:

- Extreme controle en druk op leerling;
- Te hoog verwachtingspatroon.

Motivatieproblematiek en het probleem van de thuiszitters

Door de verbeterde verzuimregistratie op veel scholen (o.a. door een extra financiële bijdrage jaarlijks van het Samenwerkingsverband) is er nauwelijks meer sprake van ongeregistreerde chronische thuiszitters. Men is goed op de hoogte van de leerlingen, die veelvuldig of voor langere periodes niet op school verschijnen. Onder het mom van geen motivatie, maar veel vaker nog op grond van lichamelijke klachten blijven deze leerlingen thuis of worden thuisgehouden. Na de covid-pandemie worden meer leerlingen dan voor de pandemie ziekgemeld, waarmee ze onder de regels van geoorloofd verzuim vallen. Dit is een zorgelijke ontwikkeling. Toch blijken uit een aantal succesvolle dossiers dat deze negatieve spiraal met veel geduld en de juiste begeleiding te keren is.

Succesfactoren:

- Nagaan of motivatieproblematiek te maken heeft met frustratie wegens plaatsing op te hoog of te laag niveau en aan de hand daarvan de strategie bepalen;
- Loopbaan perspectief helder maken met behulp van decanaat, targetbegeleiders of Arbeid Werkt.
- Het inzetten van een Leer-Werktraject bij leerlingen met werkelijke motivatieproblemen;
- Bij angstproblematiek als oorzaak starten via individuele roosters met zeer weinig uren in of buiten de klas maar wel op school en dan opbouwen;
- Hulp van Fact team invoeren bij leerlingen met medische problematiek en over beschermende ouders;
- IVIO/digitaal onderwijs starten zowel in de traject klas als thuis en dit langzamerhand uit bereiden naar reguliere uren in de klas;
- Ketenpartner die er dagelijks voor zorgt dat een leerling naar school komt.

Valkuil of belemmering:

- Onmachtige ouders of ouders, die door werkzaamheden of scheiding geen invloed hebben op de schoolgang van hun kind;
- Medisch circuit en ketenpartners die thuisblijven voor langere periodes sanctioneren of met klem adviseren;
- Het opheffen van het “protocol langdurig zieke leerlingen”;
- Leerplicht die schoolverzuim wegens medische redenen automatisch sanctioneert en geen enkele actie onderneemt;
- Schoolverzuim op verschillende onderdelen laten registreren door verschillende functionarissen zonder een coördinator.

Leerlingen met leerachterstanden preventief behandelen

Bij de vorige evaluatie was een aanbevolen succesfactor om vmbo-leerlingen, die bij binnenkomst een LWOO indicatie hadden, de eerste drie maanden structureel en intensief te volgen. Zo wordt voorkomen dat wanneer deze leerlingen niet opvallen en er daardoor weinig contact met hen is, in een te laat stadium toch problemen gaan ontwikkelen zoals ernstige planningsproblemen, slechte schoolresultaten, pestgedrag of zelfs schooluitval. De scholen, die hen wel intensief volgden, ondervonden, dat de problematiek en de ondersteuningsbehoefte van de LWOO leerlingen in vergelijking met andere schooljaren sterk verminderden. Uit de audits van dit schooljaar blijkt, dat weinig andere scholen dit advies hebben opgevolgd, maar de scholen die dit wel deden zijn onveranderd enthousiast. Het blijft dus een uitgangspunt dat nog steeds meer aandacht zou moeten hebben.

Succesfactoren:

- Preventief handelen bij alle leerlingen in alle leerjaren die nieuw instromen en een indicatie hebben, v/h genoemd LWOO. De termijn voor deze individuele aandacht en begeleiding is drie maanden vanaf de eerste schooldag en kan na 3 maanden afgebouwd worden bij ontbrekende problematiek;
- Leerling (en ouders) heeft een persoonlijk aanspreekpunt voor de eventuele problemen;
- IJverige, niet problematische leerlingen worden tijdig gezien en niet overschat of overvraagd;
- Succeservaringen worden benoemd en er is een persoonlijke band met de school;
- Bij terugval en kritieke momenten in de schoolloopbaan is het teruggrijpen naar de succeservaring bij de start een voordeel.

Valkuil of belemmering:

- Leerlingen starten niet blanco maar geëtiketteerd. Zowel leerling als docent kunnen dat negatief gebruiken.

Maatwerk voor leerlingen op een reguliere VO-school

Voor een aantal problemen van leerlingen is het belangrijk dat de regels opgerekt kunnen worden. Hierdoor wordt de positie van leerlingen kansrijker, zodat de ondersteuning succesvol afgerond kan worden. Maatwerk is voor leerlingen van onschatbare waarde, voorkomt en helpt thuiszitters.

Succesfactoren:

- Wees niet cynisch, denk in oplossingen, maar ga niet over je grenzen;
- Maak gebruik van de mogelijkheden: de variawetgeving;
- Wees eerlijk. Ga voor maatwerk, passend bij de leerling en de school;
- Maak zoveel mogelijk een uitgebreid vakinhoudelijk maatwerkprogramma;
- Goed naar de behoefte van de leerling kijken en deze bespreken met de leerling en zijn ouders;
- Scholen werken regelmatig samen.

Valkuil of belemmering:

- Moeilijk om stageplekken te vinden.
- Strengere regels
- Samenwerking tussen de scholen onderling kan soms beter waardoor ondersteuning succesvol afgerond kan worden

Maatwerk voor leerlingen die vanuit het VSO naar regulier onderwijs overstappen

Alle scholen van het VSO geven aan dat de overstap van leerlingen uit het VSO (Altra naar regulier Voortgezet Onderwijs, MLK school naar Bladergroen Praktijkschool, Bladergroen Praktijkschool naar regulier Voortgezet Onderwijs) en Bladergroen LWOO-VMBO klas 2 naar Voortgezet Onderwijs klas 3 regelmatig problematisch verloopt. Het lijkt belangrijk te zijn, dat er voor deze leerlingen zowel een duidelijke overgangsfase op de VSO-school moet plaatsvinden die gericht is op de reguliere school als op de ontvangende reguliere school. De ontvangende school moet zeker in de eerste maanden maatwerk aanbieden met veel structurele en individuele begeleiding.

Succesfactoren:

- Commissie formeren van docenten uit beide vormen van onderwijs, waarbij gewerkt wordt aan heldere voorwaarden voordat overstap mogelijk is (cognitief en gedragsmatig);
- Groep of klas formeren van potentiële overstap leerlingen waarin geoefend en bijgespijkerd wordt om een succesvolle overstap te maken;
- VO afgevaardigden bij de aanmelding van basisschool bij VSO mee laten kijken, zodat mogelijk leerlingen die waarschijnlijk direct in VO een plek kunnen krijgen daar direct starten (Zeker HAVO/VWO leerlingen bouwen door een start op het VSO een steeds grotere achterstand op.);
- Periode invoeren waarbij het rooster van de leerling afwisselend op de twee scholen plaatsvindt, waarbij ondersteuning zowel bij de aanleverende school als de ontvangende school wordt aangeboden;
- Detacheringsperiode invoeren, waarbij SMART geformuleerd wordt, hoe de overdracht gaat;
- Verplicht maatwerk programma op de ontvangende school voor de eerste periode.

Valkuil of belemmering:

- Geïsoleerde groep bezit kennis en ondersteunt het proces. Voorlichting naar klassenteams op basis van hoor wederhoor moet een voorwaarde zijn;
- Ouders hebben te hoge verwachtingen door ervaringen in het speciaal onderwijs;
- Succesfactor moet niet alleen door toeleverende school als reëel gezien worden, terughal is desastreus voor de ontwikkeling van het kind.

VSO HAVO-VWO leerlingen dichterbij regulier VO

Doordat het VSO in de regio (Altra) ook havo-aanbod realiseert kunnen leerlingen die op dit niveau VSO nodig hebben dichterbij huis naar school. Voor een klein aantal leerlingen die in hoge mate belemmerd wordt door problematiek binnen het autismespectrum is een plaatsing mogelijk op de special class van het Copernicus college (HAVO-VWO) te Hoorn. Voorheen waren deze leerlingen aangewezen op VSO Altra Bleichroth waarbij de grote reisafstand de samenwerking tussen de reguliere scholen in de regio en deze VSO-locatie bemoeilijkte. De leerlingen die dichterbij of in de regio blijven kunnen sneller met ondersteuning gebruik maken van symbiose onderwijs of maatwerktrajecten waarbij regulier onderwijs een rol speelt. Dit is een relatief nieuwe ontwikkeling waarbij we de komende jaren nog veel te leren hebben. Hieronder de eerste succesfactoren en gesignaleerde valkuilen of belemmeringen/

Succesfactoren:

- Dicht bij huis naar school;
- Kleine groepen en les van 1 docent;
- Ondersteuning is veel groter dan op een reguliere school;
- Samenwerking met een VO-school in het kader van een maatwerkprogramma zodat de profielkeuze verbreed wordt draagt bij aan de motivatie van de leerling;
- Symbiose met- en overstap naar regulier onderwijs wordt voor sommige leerlingen een realistisch perspectief

Valkuil of belemmering:

- Overslaan van vooroverleg tussen teamleiders van VO en VSO-scholen over mogelijkheden en knelpunten kan de overstap moeizaam doen verlopen;
- Leerlingen SO ML King en SO Bets Frijling school blijven daardoor misschien te lang op een VSO-school. Een overstap bij de start van het voortgezet onderwijs direct naar het regulier onderwijs is misschien voor sommigen beter;
- Achterstand in lesstof bij overstap in tweede en derde leerjaar naar regulier onderwijs;
- Ontbreken contact met vakdocenten van reguliere HAVO-scholen kan hiaten in kennis veroorzaken. Dit zou alsnog georganiseerd moeten worden.

Samenwerking van school met ketenpartners ten aanzien van de ondersteuning van de schoolloopbaan van leerlingen met een hulpvraag

De grens tussen de zorg die de school organiseert en de zorg die ketenpartners moeten oppakken is vaak niet voor iedereen duidelijk, waardoor verwachtingen van zowel school, ketenpartners en ouders niet ingelost (kunnen) worden. Dit blijkt vaak de oorzaak van de problemen bij de hulpverlening aan leerlingen met gedragsmatige of psychische problemen. Het zorgt voor veel miscommunicatie en teleurstellingen bij ouders, school en ketenpartners en vertraging bij interventies.

In Purmerend speelt het functioneren van de wijkteams daarbij een lastige rol. Er wordt geen centrale regie gevoerd vanuit de wijkteams, waardoor men regelmatig de aanpak niet op elkaar afstemt. Scholen zijn wel beter geworden in het begrenzen van hun eigen begeleiding en richten deze vooral op de schoolloopbaan van de leerling. Het gevolg daarvan is wel de groei van frustraties rondom leerlingen die met toestemming van een ketenpartner, thuis zitten.

Succesfactoren:

- Een duidelijke analyse van het probleem door de aanwezigheid van een compleet dossier met relevante onderzoeken;

- Duidelijke afspraken over wie er de regie gaat voeren;
- Een regievoerder die voor langere tijd verbonden is aan de casus;
- Afspraken maken in een ronde tafelgesprek/multidisciplinair overleg met ketenpartner(s), ouder(s), leerling en school, waar iedereen zich aan confirmeert;
- Tijdpad waarbij evaluatie momenten zijn aangegeven en consequenties voor het niet halen van doelen voor alle partijen duidelijk zijn;
- Leerling moet aanwezig zijn bij bovenstaande gesprekken, invloed hebben en zich committeren aan de afspraken.
- Op tijd het samenwerkingsverband inschakelen een mogelijke uitkomst van een ondersteuningstraject in een arrangement of TLV aanvraag.

Valkuil of belemmering:

- Ouders veranderen van hulpverleners tijdens de cyclus van afspraken;
- Privacybescherming bij een medisch of psychiatrisch dossier en weigering medewerking leerling en/of ouders;
- Ketenpartners die onrealistische eisen stellen aan de school als onderwijsinstituut;
- Ketenpartners die wachten op elkaar of wachten op resultaten van onderzoeken voordat acties worden ondernomen.
- Tussentijds wisselen van begeleider/regisseur zonder overdracht van dossier, waardoor er bij nul begonnen wordt;
- Bij het uitblijven van acties: (minder deskundig) inspringen door mentor, docenten en andere ondersteunende medewerkers van school;

De begeleiding van nieuwe leerlingen met begeleidingsindicatoren direct starten bij de aanvang van het schooljaar

Ook bij vorige evaluaties is al aanbevolen om leerlingen die bij binnenkomst begeleidingsindicatoren hebben, direct structureel en intensief te volgen. Deze preventieve aanpak gebeurt bij veel scholen wat betreft de nieuwe eerstejaars leerlingen. Bij leerlingen die later (in tweede en hogere leerjaren) instromen gebeurt dit veel minder. Veel scholen hebben daar nog geen format voor en ook wat betreft de hele intakeprocedure van deze leerlingen bestaat er vaak geen eenduidig stappenplan dat afgevinkt kan worden. Uit meerdere casussen bleek dat, door het ontbreken hiervan, problemen ontstonden die voorkomen hadden kunnen worden en de overgang van de ene naar de andere school voor de betreffende leerling veel soepeler had kunnen verlopen. Zeker de instroom in het derde leerjaar van vmbo-scholen, waarbij er vaak sprake is van meerdere leerlingen, zou gebaat zijn bij een preventieve aanpak.

Succesfactoren:

- Voor het intakegesprek met ouders en leerling een gesprek hebben met de toeleverende school en deze eventueel te bezoeken;
- Intakegesprek waarbij de verwachtingen van de ouders en de mogelijkheden van de school uitvoerig worden besproken, zodat er later geen misverstanden over de aard en intensiteit van de begeleiding bestaan;
- Binnen een week na de start van het schooljaar is in het leerlingvolgsysteem een plan van aanpak te vinden en is het docententeam op de hoogte van de plaatsing van deze leerling met zijn ondersteuningsvraag in hun klas;
- Het direct kunnen starten met de ondersteuning binnen de klas door middel van buddies;
- Na twee maanden een gesprek plannen met leerling, ouders, mentor en zorgteamlid om te evalueren of de overgang goed is verlopen en er sprake is geweest van een soepele start.

Valkuil of belemmering:

- Leerlingen starten niet blanco, waardoor oude gedragspatronen verwacht worden en eerder als zodanig geïnterpreteerd en aangewakkerd worden;

- Verkeerde inschatting van de mogelijkheden van de leerling door de nadruk op de belemmeringen;
- Aanvraag arrangement uitstellen omdat er in eerste instantie geen daadwerkelijk noodzaak wordt gezien, en de kennis en ervaring bij de toeleverende school ligt.

Rol van ouders in het succesvol functioneren van de driehoek ouders-kind-school

Als er een kink in de kabel komt in de bovengenoemde driehoek werkt dit altijd contraproductief en bedreigt dit een succesvol begeleidingstraject. Dit kan in de communicatie sfeer liggen en in onduidelijkheid over de gedeelde verantwoordelijkheid ten aanzien van afspraken en taken. Ook kan dit liggen aan weigering van ouders om resultaten van onderzoeken te aanvaarden, waardoor hulpverleningstrajecten van ketenpartners niet kunnen starten en er van school ondersteunings- en begeleidingstrajecten gevraagd worden, die zij niet kunnen leveren. Het nadrukkelijk bespreken van dit onderdeel bij aanname en tussentijdse gesprekken is daarom heel belangrijk bij het succesvol laten functioneren van die driehoek.

Succesfactoren:

- Goede relatie met ouders opbouwen en duidelijk positief communiceren: veel contact, vanaf het begin en niet laten afhangen van of zij op ouderavonden komen opdagen;
- Ouders moeten het proces kunnen volgen. Met alle ouders startgesprekken voeren, ook melden al het goed gaat met de leerling;
- Ouders liefdevol begrenzen, school geeft de kaders aan;
- Eventueel een bijeenkomst tussen het ouderpaar en docententeam organiseren, dit voor wederzijds begrip;
- Veel contact met: leerling, leerlingbegeleider, mentor, ouders, ondersteuningscoördinator en ook met de vorige school;
- Betrek de leerling bij de oudergesprekken;
- Formuleren van SMART afspraken ten aanzien van wederzijdse inspanningen en hier regelmatig volgens een tijdpad op terugkomen;
- Vaste contactpersoon op school, waar langs alle communicatie in deze driehoek loopt;
- Bij nieuwe leerlingen ouders digitaal wegwijs maken in het leerlingvolgsysteem;
- Bij absentieproblematiek ouders verantwoordelijk maken door direct contact op te nemen en wijzen op de consequenties. De weerslag van dit gesprek wordt per mail bevestigd.

Valkuil of belemmering:

- In de verdediging raken, omdat zaken op hun beloop zijn gelaten door de acceptatie van het ontbreken van acties door de ouders;
- Hulpverlening van buiten beïnvloedt de driehoek zonder overleg met school;
- Zonder bestaande onderbouwing accepteren van door ouders opgevoerde oorzaken van gedragsproblemen (bijv hoogbegaafdheid);
- Een complexe gezinssituatie die belemmerend werkt;
- Ouders die tegenwerken en zeer eisend zijn, hierdoor regelmatig hun zin krijgen;
- Nazorg van leerlingen die te beperkt is (na terugplaatsing behandeling of tussenvoorziening);
- Geen adequaat oudercontact over verzuim door school;
- Ouders die hun kind te snel ziek melden, na corona komt dit veel meer voor;

Begeleiding van TLV leerlingen en leerlingen met ondersteuningsindicatoren bij hun overgang naar regulier VO, MBO, HBO of Universiteit

De overstap van leerlingen uit Voortgezet Speciaal Onderwijs naar het regulier Voortgezet Onderwijs of MBO is kwetsbaar en moet goed begeleid worden. Het Altra College en WJ Bladergroen heeft dit

deels opgelost door een mbo-niveau 1 intern aan te bieden, maar het doel blijft dat leerlingen zo snel mogelijk deel nemen aan regulier vervolgonderwijs. Reguliere V.O. scholen geven eveneens aan, dat de overgang naar MBO, HBO of Universiteit van leerlingen met ondersteuningsbehoeften niet ideaal verloopt, soms blijkt dat zij al naar een paar maanden thuis zitten. Vooral leerlingen met een vorm van ASS, die met veel begeleiding in staat zijn gesteld om hun diploma te halen in het regulier onderwijs, lopen tegen problemen aan in hun verdere schoolloopbaan. De ontvangende scholen of opleidingen beschikken vaak niet over eenzelfde begeleidingsstructuur als het Voortgezet Onderwijs en het Voortgezet Onderwijs vergeet vaak contact te onderhouden met de ontvangende school en de oud-leerling, waardoor deze laatsten in het verleden in een zwart gat vielen. Naar aanleiding van de auditresultaten van vorige jaren zijn inmiddels stappen gezet zowel binnen scholen als binnen het samenwerkingsverband en kunnen alle scholen een beroep doen op een door het samenwerkingsverband gefaciliteerde transitiecoach VO-MBO en overstapcoach VSO-VO.

Succesfactoren:

Voor VSO en VMBO Bladergroen naar regulier VO geldt:

- Het gebruik van het “Stappenplan terugplaatsing leerling VSO naar regulier Voortgezet Onderwijs” (te vinden op de website van het samenwerkingsverband) ;
- Samen met collegaschool een symbiose klas formeren waarbij leerlingen op beide scholen groepsgewijs kunnen deelnemen aan onderdelen van het onderwijs zodat ze tijd hebben om te wennen en te leren functioneren in de nieuwe omgeving (in de regio Waterland bestaan inmiddels een aantal van dit soort symbiose klassen);
- Binnen het VSO of VMBO Bladergroen een groep formeren van de potentiële overstap leerlingen waarin geoefend en bijgespijkerd wordt, zodat de kans op een succesvolle overstap zo groot mogelijk wordt;
- Detacheringsmogelijkheid benutten met evaluatiemomenten.
- Advies of inzet van overstap of transitiecoach samenwerkingsverband

Voor MBO, HBO en W.O.

- Bekend zijn met aanspreekpersoon op het vervolgonderwijs;
- Bestaan van een opvang en begeleidingsteam op het vervolgonderwijs;
- Maatwerk programma op de ontvangende mbo-school, HBO school of Universiteit voor de eerste periode;
- Goed lopende contacten van de meeste V.O. scholen met mbo-scholen binnen het Samenwerkingsverband Waterland of vervolgonderwijs binnen de sector (VONK);
- In 2024 start een proef waarbij een transitiecoach van het samenwerkingsverband vo op de regionale MBO's gaat werken om niet alleen leerlingen naar het MBO te begeleiden (hetgeen alleen tijdelijk kan) maar vice versa ook vanuit MBO 'op te halen' bij het VO. De gedachte hierachter is dat een transitiecoach vanuit het MBO zo een vertrouwensband op kan bouwen en de leerling in het MBO langer kan begeleiden. Met hopelijk een duurzamer voorkomen van uitval tot gevolg.

Valkuil of belemmering:

- Ouders en leerling verwachten vaak dezelfde intensieve individuele begeleiding van de nieuwe school;
- Reguliere V.O. scholen, MBO, HBO en Universiteiten kunnen nooit dezelfde mate en intensiteit van begeleiding bieden als een VSO-school
- Succesfactor moet niet alleen door de toeleverende school, ouder(s) en leerling als reëel gezien worden, maar ook door de ontvangende school.

Vergroten van de rol van de mentor en vakdocenten bij leerlingen met een arrangement

Opvallend is de veranderde rol die de mentor en sommige vakdocenten hebben gekregen bij het invullen van extra begeleidingsuren van leerlingen met een arrangement en in de

basisondersteuning. Op die scholen zorgt men dat bij de formatie voor het nieuwe schooljaar docenten met specifieke kwaliteiten en begeleidingsexpertise in hun aanstelling uren krijgen ten behoeve van de begeleiding van leerlingen met een arrangement of andere specifieke hulpvragen. Die uren zijn dan gebaseerd op de behoefte van het vorig schooljaar. Zo zijn er mentoren die niet worden aangesteld als mentor van een klas, maar als mentor van één of meerdere leerlingen met een specifieke begeleidingsbehoefte en die deze leerlingen dan ook de volgende jaren begeleiden. Er wordt bij vakdocenten (vaak exacte vakken of talen) met grote didactische vaardigheden uren ingeroosterd voor de begeleiding van leerlingen met een arrangement. Ook komt het voor dat er 1 mentor voor meerdere klassen van een leerjaar wordt aangesteld met extra begeleidingsuren in zijn rooster, zodat het mogelijk wordt veel directer en individueler leerlingen uit die klassen te volgen en begeleiden.

Succesfactoren:

- Laagdrempelige begeleiding, leerlingen ervaren een mentor of vakdocent niet als “hulpverlener”;
- Bij inroosteren in de formatie ontstaan er geen problemen bij toekennen van een arrangement en het daarna invullen van de begeleiding;
- Mentor en vakdocent kennen de school en de (on)mogelijkheden binnen de begeleiding;
- Een vaste mentor met begeleidingsexpertise is vaak een stabiele contactpersoon naar de ouders toe.
- Zorgteam laat via studiedagen en personeelsorganen op regelmatige tijden medewerkers weten welke successen er door hen en docenten behaald worden;
- Bij functionerings- en beoordelingsgesprekken navraag doen naar de professionalisering op het gebied van begeleiding en ondersteuning van leerlingen en het belang daarvan benadrukken;
- Niet aflatende persoonlijke navraag van zorgteamleden of de afgesproken handelingen worden uitgevoerd.

Valkuil of belemmering:

- Uren worden niet direct aan het begin van het schooljaar ingevuld en moeten dan op een andere minder specifieke wijze door de vakdocent ingevuld worden bijvoorbeeld door hand en span diensten in de trajectklas. Dit moet duidelijk van tevoren gecommuniceerd zijn;
- Ouders gaan claimgedrag vertonen.
- Er kan zich bij de mentor door de langdurige persoonlijke begeleiding van de leerling en de intensieve contacten met de ouders empathie en reddersgedrag gaan ontwikkelen met tunnelvisie tot gevolg;
- Beloftes maken die gebaseerd zijn op de inspanningen van een specifieke mentor of vakdocent. Bij wegvallen van die persoon kan continuering niet gegarandeerd worden;
- Zorgteamleden die ervan uitgaan dat afspraken, gemaakt met mentoren of vakdocenten, worden uitgevoerd en geen navraag doen;
- Teruglopend leerlingenaantal veroorzaakt onzekerheid over de te verdelen begeleidingsuren en de mogelijkheden ten aanzien van de invulling daarvan door docenten;
- Het ontbreken van helderheid of verschil van visie tussen zorgteam, schoolleiding en docententeam met betrekking tot begeleiding en ondersteuning van leerlingen.

Professionaliseren van mentoren en docententeams

Voor een goede ondersteuning van de leerlingen is het belangrijk dat de mentoren en docenten professioneel handelen. Er is behoefte aan scholing en begeleiding. De kwaliteit van het primaire proces is essentieel voor de leerlingen. Elke leerling moeten ‘gezien’ worden.

Succesfactoren:

- Geef de mentor de regie bij de leerlingbegeleiding: neem dat niet over;

- Stuur op de kwaliteit van het primaire proces;
 - Docententeam adviseren in werkende tips primaire proces, bv. door observaties door een leerlingbegeleider;
 - De mentoren werken proactief wat betreft het verzuim en overleg met de ondersteuningscoördinator;
 - Een overzichtelijke omgeving met veel voorspelbaarheid;
 - Docenten die op de hoogte zijn psychiatrische problematiek;
 - Maak gebruik van de tips van tussenvoorziening/ReboundTOM;
 - Duidelijke, kleine en concrete doelen stellen aan leerlingen;
 - Mentoren zijn heel belangrijk en moeten ook in het ondersteuningstraject van de leerling een belangrijke rol hebben;
-
- Duidelijke, kleine en concrete doelen stellen in het O.P.P.
 - Handelingsadviezen voor docenten communiceren.

Valkuil of belemmering:

- Nazorg van leerlingen te beperkt/kort (bijvoorbeeld na terugplaatsing ReboundTOM);
- Communicatie tussen ondersteuning en het docententeam verloopt niet optimaal;
- Geen trajectklas aanwezig;
- Te weinig expertise t.a.v. de NT2-leerlingen;
- Onduidelijkheid over de kaders, tot hoever gaat de zorgplicht van een school;
- Handelingsonbekwame docenten.